

CZU: 378.4(478):577.21

**SESIUNEA DIN AUGUST A VASHNIL (1948):
REZISTENȚĂ ȘI EMULAȚIE ACADEMICĂ ÎN RSS MOLDOVENEASCĂ**

*Liliana ROTARU**Universitatea de Stat din Moldova*

Articolul reflectă procesul de luptă împotriva „geneticii reacționare” în instituțiile de învățământ superior din RSS Moldovenească, proces inițiat de Academia de Științe Agricole din Uniunea Sovietică în numele lui V.I. Lenin (VASHNIL) la Sesiunea din August 1948. Din motive diferite, cea mai mare parte a cadrelor didactice și științifice din școala superioară moldovenească au „căzut în păcatul” accepției fără proteste sau chiar a emulației biologiei michiuriste și a lăsenkoismului. Puțini au fost cei destituiți pentru că s-au opus „victoriei absolute a științei michiuriste”.

Cuvinte-cheie: Sesiunea din August a VASHNIL, campanie ideologică, Uniunea Sovietică, biologie michiuriană, personal didactic și științific, instituție de învățământ superior.

THE AUGUST VASHNIL SESSION (1948):**THE RESITENCE AND ACADEMIC EMULATION IN MOLDOVAN RSS**

The article reflects the fighting process against „reactionary genetics” in higher education institutions from Moldovan SSR, a process initiated by the August 1948 Session of Academy of Agricultural Sciences of the Soviet Union in the name of V.I. Lenin (VASHNIL). For various reasons, most of the teaching and scientific staff from the Moldovan upper school „have fallen into sin” of acceptation without protesting or even of emulation of michiurin biology and of lysenkoism. Few were dismissed because they opposed the „absolute victory of michiurin science”.

Keywords: August Session of VASHNIL, ideological campaign, the Soviet Union, michiurin biology, teaching and scientific staff, higher education institution.

Una dintre principalele trăsături caracteristice ale regimului sovietic a fost lupta ideologică continuă, indiferent împotriva cui sau a ce era orientată. Lupta era importantă prin ea însăși; or, în acest proces puteau fi atrase și implicate masele, transformându-le astfel în complicii regimului. Frecvența campaniilor ideologice a fost deosebit de mare mai ales în perioada postbelică (1945-1953). Acestea tocmai își demonstrase eficiența și adaptabilitatea în timpul războiului împotriva Germaniei (1941-1945), reușind să unească milioane de sovietici în numele victoriei. Astfel, în fața noilor provocări postbelice, regimul comunist a propus o „nouă mobilizare ideologică”.

Primele campanii ideologice trebuiau să mențină coeziunea belică a sovieticilor, pentru a-i antrena susținut, organizat și coordonat în restabilirea postbelică și stabilizarea sistemului. De asemenea, în condițiile tensiunilor internaționale provocate de începutul „războiului rece”, acestea trebuiau să demonstreze potențialul și reușitele statului sovietic de a-și restabili și reconverti economia în termene scurte și, implicit, avantajele socialismului asupra capitalismului. Au urmat, iar unele au însoțit, campanii ideologice care trebuiau să împiedice extinderea libertății interne de gândire, stimulată inclusiv de războiul sovieto-german, și să contribuie la afirmarea și consolidarea patriotismului sovietic-rus [1, p.145-150; 2, p.2-3; 3].

Campaniile ideologice postbelice aveau, în primul rând, scopul să influențeze asupra intelectualității, pentru a reprima încercările puerile de „libertate de gândire” și „neascultare”, care s-au conturat în mediul intelectual în timpul războiului. Începutul luptei postbelice împotriva disidenței, pentru absolutizarea principiilor partinității și a realismului socialist este în mod firesc asociat cu bine cunoscuta hotărâre a CC al PC(b) din toată Uniunea din 14 august 1946 *Cu privire la revistele „Zvezda” și „Leningrad”*, care acuza autorii că publică „lucrări care cultivă spiritul de adulare a culturii burgheze contemporane occidentale”, „și tot ceea ce este străin omului sovietic”. Au urmat hotărârea din 26 august 1946 *Cu privire la repertoriul teatrelor dramatice și măsuri pentru îmbunătățirea lui*, care interzicea punerea în scena teatrelor sovietice a pieselor autorilor burghezi, care propagau deschis ideologia și moralitatea burgheză și prescria teatrelor să se concentreze asupra „creării unui repertoriu sovietic modern”, și hotărârea din 4 septembrie 1946 *Cu privire la filmul artistic „Bol'shaia jizn”*, prin care unor regizori sovietici li se imputa o creație lipsită de principii ideologice, distorsionarea realității sovietice, adularea a tot ce este occidental și lipsă de patriotism [4, p.56, 66, 73-78].

Campaniile ideologice răsunătoare împotriva intelectualității artistice au fost completate cu altele, orientate direct împotriva mediului academic și științific, care au demarat la sfârșitul anului 1946 și aveau drept misiune „afirmarea patriotismului sovietic”, „lupta împotriva influenței pernicioase a Occidentului” și „reeducarea” intelectualilor și a oamenilor de știință. Pregătirile pentru aceste campanii au avut loc sub conducerea principalului ideolog și dirijor Andrei Jdanov: în martie 1946, la recomandarea acestuia, Consiliul de Miniștri al URSS a adoptat hotărârea *Cu privire la Tribunalele onoarei în ministerele și administrația centrală a URSS*; în iunie 1947 a fost discutată critic lucrarea lui G.F. Alexandrov despre istoria filosofiei occidentale. Tot Jdanov a influențat aprobarea noilor legi privind secretul de stat și confidențialitatea și a participat la fabricarea dosarului profesorilor N.G. Kliueva și G.I. Roskin. Acest din urmă dosar, numit „Dosarul KR” (după inițialele profesorilor Kliueva și Roskin), sub pretextul luptei împotriva servilismului și admirației față de Occident, a fost folosit ca stimulent pentru a inocula organizațiilor de partid, întregului sistem de instituții publice, comuniștilor și celorlalți cetățeni ideea exclusivismului sovietic, pentru a propaga ideea poziției de lider în progresul mondial al „primului stat socialist din lume” și pentru a exercita controlul total asupra comunității academice și a intelectualității în general [5, p.54-69, 96-118].

Odată activizată, mașinăria campaniilor ideologice a continuat punctat, afectând anumite științe sau chiar domenii științifice. În șirul campaniilor ideologice postbelice se înscrie și așa-numita „bătălie pentru puritatea biologiei miciuriniste” – o cruciadă împotriva geneticii clasice, condusă de controversatul „dictator” al biologiei comuniste în perioada stalinistă, agronomul Trofim Lâsenko [6]. Deși *lâsenkovșcina** s-a desfășurat încă de la mijlocul anilor '30, apogeul acestei campanii ideologice și politice s-a produs la sfârșitul anilor '40 – începutul anilor '50, fiind impulsionată de renumita sesiune din August a Academiei de Științe Agricole din Uniunea Sovietică în numele lui V.I. Lenin (VASHNIL), din 31 iulie – 7 august 1948. Evenimentul a gravitat în jurul opoziției dintre „agrobiologia miciurinistă” și genetica clasică și s-a încheiat cu „nimicirea” geneticii și triumful lui Trofim Lâsenko și al adepților acestuia [7]. Prin deciziile Sesiunii din August a VASHNIL biologia miciurinistă a fost declarată singura știință biologică „materialistă și progresistă”, „instrument puternic de transformare sistematică și activă a naturii vii”, fiind contrapusă biologiei weismanniste (morganovist-mendeleeviste), care a fost demascată drept „reacționară și idealistă”, „ruptă de viață” și „practic sterilă” [8, p.532]. Sesiunea a indicat asupra necesității de „a reorganiza cardinal activitatea de cercetare în domeniul biologiei și a revizui programele la științele biologice care se predau în instituțiile de învățământ”, de a subordona cercetările științifice efortului de producție al colhozurilor și sovhozurilor, iar „cercetătorii, agronomii, zootehnicienii, colhoznicii [...] să se unească într-un front comun pentru a dezvolta teoria miciurinistă, știința progresistă agrobiologică, capabilă să soluționeze cu succes sarcinile puse de partid și de guvern în fața agriculturii” [8, p.533-544].

Așa cum era obișnuit în Uniunea Sovietică, primele hotărâri în baza deciziilor Sesiunii din August au fost adoptate de autoritățile de partid. Secretariatul CC al PC (b)U a adoptat la 16 august 1948 un set de hotărâri care trebuiau să consolideze teoria miciurinistă, inclusiv hotărârea *Cu privire la predarea științelor biologice și măsurile de consolidare a catedrelor de biologie din instituțiile de învățământ superior*. Prin această hotărâre, ministrul Învățământului Superior al URSS Serghei Kaftanov a fost obligat să consolideze în decurs de o lună corpul didactico-științific al catedrelor de științe biologice din instituțiile agricole, pedagogice și de medicină și al facultăților de biologie din cadrul universităților cu personal calificat având viziuni miciuriniste, să revizuiască și să redacteze planurile de învățământ și programele după care se predau științele biologice, pentru a asigura predarea corectă și cuprinzătoare a problemelor legate de darwinism și teoria miciurinistă în instituțiile de învățământ superior. De asemenea, ministerul respectiv urma să elaboreze și să prezinte CC al PC(b)U spre aprobare un plan de editare a manualelor și a altor materiale didactice redactate în acord cu deciziile Sesiunii din August. Ministrul Kaftanov trebuia să prezinte până la 1 octombrie 1948 un raport privind îndeplinirea acestei hotărâri [9, p.171].

În baza hotărârii Secretariatului CC al PC (b)U, Ministerul Învățământului Superior a demarat un șir de „acțiuni organizatorice” inițiate prin ordinele ministrului Kaftanov și expediate către toate instituțiile de învățământ superior din Uniunea Sovietică. Prin ordinul din 23 august 1948 *Cu privire la predarea disciplinelor*

* *Lâsenkovșcina* a fost o campanie politică de negare a geneticii ca știință, de hărțuire și defăimare a geneticienilor clasici, condusă de Trofim Lâsenko, adepții săi și autoritățile sovietice. Campania s-a desfășurat de la mijlocul anilor 30 până la jumătatea anilor 60. Într-un sens figurat, termenul „lâsenkovșcina” poate fi folosit pentru a desemna orice persecuție administrativă a oamenilor de știință pentru „concepțiile lor științifice incorecte din punct de vedere politic”

biologice în universități și despre măsurile de consolidare a facultăților de biologie cu personal calificat de biologi-miciuriniști, ministrul dispunea crearea în toate instituțiile de învățământ superior din Uniunea Sovietică a unor comisii care să redacteze programele analitice la toate disciplinele de studii, să modifice tematica tezelor de doctorat, să extragă din biblioteci mai multe manuale și suporturi didactice pentru disciplinele care țineau de genetică și selecție etc.

În aceeași zi, ministrul Kaftanov a mai emis un ordin, care se referea la institutele de învățământ agricole și la cele de medicină și prin care predarea unor științe, precum anatomia, histologia, fiziologia patologică, microbiologia, bolile mentale, medicina judiciară, psihiatrie și altele, trebuia restructurată în conformitate cu teoriile miciuriniștilor.

Activitățile de realizare a hotărârilor Sesiunii din August în instituțiile de învățământ superior și de cercetare din RSS Moldovenească au fost inițiate de autoritățile de partid și monitorizate de „ochiul de veghe” al acestora.

Astfel, în primele zile ale lunii septembrie 1948, Biroul CC al PC(b) al Moldovei a adoptat decizia *Cu privire la măsurile de propagandă și realizare a hotărârilor sesiunii Academiei de Științe Agricole din Uniunea Sovietică în numele lui V.I. Lenin „Despre situația în știința biologică”* [10, ff. 147-148]. Biroul CC al PC(b) al Moldovei aprecia drept foarte importante „din punct de vedere politic, teoretic, științific și practic” deciziile Sesiunii din August a VASHNIL și stabilea acțiuni concrete, concentrate și concertate pentru realizarea lor. În primul rând, Secția propagandă și agitație a CC al PC(b) al Moldovei a fost responsabilizată să organizeze la începutul lui septembrie 1948 o ședință cu 350 de cadre didactico-științifice din instituțiile de învățământ superior, lucrători din instituțiile științifice și de cercetare, la care să mai fie invitați și „specialiști în agricultură din orașele și raioanele republicii”, în cadrul căreia să se prezinte un raport cu privire la rezultatele și deciziile Sesiunii din august a VASHNIL.

Pentru a se asigura că toate „greșelile în activitatea științifică și didactică a instituțiilor de învățământ superior” vor fi „identificate” și „demascate”, toate școlile superioare, de cercetare și experimentale din RSS Moldovenească urmau să organizeze în luna septembrie 1948 ședințe ale consiliilor științifice la care să fie prezentate și discutate raportul lui Trofim Lâsenko și hotărârea Sesiunii din august a VASHNIL *Despre situația în știința biologică*. Aceleași instituții erau obligate să organizeze în perioada lunilor septembrie-octombrie „conferințe teoretico-practice pe cele mai importante probleme ale darwinismului și direcției miciuriniștilor în biologie”. Biroul CC recomanda ca „în rapoartele și alocuțiunile participanților la conferințe să fie supusă criticii direcția idealistă reacționară, weismannistă (morganovist-mendeleevistă) și se va demonstra caracterul progresiv al direcției materialiste, miciuriniștilor în știința biologică” [10, ff.147-148].

Directiva Biroului CC al PC(b) al Moldovei prevedea mai multe măsuri care vizau activitatea didactică și de cercetare a instituțiilor de învățământ și de cercetare, astfel încât să fie realizată „consolidarea legăturii științei cu practica, utilizarea metodelor de cercetare miciuriniștilor, exploatarea principiilor de bază ale direcției miciuriniștilor în biologie”, să fie asigurat „un nivel înalt teoretico-ideologic al predării de pe pozițiile direcției progresiste, materialiste, miciuriniștilor și lăsenkoviene” și să fie „demascată și criticată direcția reacționară, idealistă weismannistă” [10, ff. 147-148]. În acest sens, directorii instituțiilor la care făcea referire documentul – Institutul Agricol, Universitatea de Stat, Institutul de Medicină, Baza științifică a Academiei de Științe – se obligau să redacteze planurile activității științifice și de cercetare, să „intensifice controlul asupra calității predării științelor biologice”, să organizeze propagarea ideilor lui I.V. Miciurin printre studenți prin intermediul lecțiilor tematice, audierea rapoartelor cu referire la problematica respectivă în cadrul unor ședințe special organizate, în cadrul cercurilor studențești etc. [10, f. 148].

Biroul CC al PC(b) al Moldovei intenționa să realizeze *ad litteram* indicațiile autorităților unionale. În acest scop indica secției personal să evalueze în decursul unei luni toate „cadrele științifice și profesorii de biologie din instituțiile de învățământ superior, instituțiile științifice și de cercetare, stațiile experimentale”, aceasta urmând să înainteze propuneri „de consolidare a instituțiilor de învățământ superior, a celor științifice și de cercetare cu cadre care să reprezinte direcția miciuriniștilor și lăsenkovistă” [10, ff. 147-148]. La rândul său, Secția Agricultură a CC al PC(b) al Moldovei trebuia să „verifice activitatea Institutului Agricol, a instituțiilor de cercetare și experimentare din republică în lumina hotărârilor sesiunii VASHNIL și să prezinte Biroului CC al PC(b) al Moldovei măsuri de îmbunătățire a activității acestor instituții”.

Hotărârea Biroului CC al PC(b) al Moldovei avea o arie de acoperire totală, referindu-se la toate treptele învățământului din RSS Moldovenească. În acest sens, Ministerul Învățământului din RSS Moldovenească era împuternicit să organizeze „studierea raportului academicianului T.D. Lâsenko și a hotărârilor sesiunii

VASHNIL” de către toți învățătorii din învățământul preuniversitar, pentru „a îmbunătăți calitatea predării științelor biologice în lumina hotărârilor sesiunii VASHNIL” în școala medie.

Pentru a promova „ideile de bază ale lui I.V. Miciurin și ale miciuriniștilor” și raportul lui Trofim Lâsenko *Cu privire la situația în știința biologică*, Editura de Stat a Moldovei a fost obligată să asigure în termen de o lună „traducerea în limba moldovenească” a acestui raport și publicarea lui într-un tiraj de 5000 de exemplare. În același timp, redacțiile ziarelor „Sovetscaia Moldavia”, „Moldova Socialistă”, „Țăranul Sovietic”, Comitetul Radio trebuiau să publice articole publicistice și să realizeze emisiuni prin care „să propage cele mai importante realizări ale direcției materialiste în științele biologice și să sublinieze importanța lor în viața economică a țării”. Iar *Societatea de difuzare a cunoștințelor politice și științifice* și Comitetul Instituțiilor de Iluminare Culturală al Consiliului de Miniștri al RSS Moldovenești erau însărcinate cu organizarea lecțiilor de popularizare a teoriilor darwiniste-miciuriniste și „de demascare a direcției weismanniste în biologie pentru diferite grupe de intelectuali din orașe și raioane, precum și lecții populare pentru categoriile largi ale populației despre cele mai importante idei ale lui I.V. Miciurin, viața și activitatea lui, despre realizările miciuriniștilor și ale lăsenkoviștilor în știința biologică și despre importanța acestora pentru dezvoltarea agriculturii” [10, ff. 147-148].

Respectând subordonarea administrativă și de partid, Ministerul Învățământului din RSS Moldovenească a emis în lunile septembrie-octombrie un șir de ordine privind executarea deciziei Biroului CC al PC(b) al Moldovei, prin care indica instituțiilor de învățământ necesitatea de „a restructura în mod critic practica predării științelor biologice în școli și în instituțiile de învățământ superior pedagogic, de a lua măsuri de înlăturare a celor mai importante neajunsuri în acest domeniu și de a explica tuturor lucrătorilor învățământului public cum au promovat adepții direcției reacționare în biologie „teoriile” antiștiințifice ale lui Weismann-Mendel-Morgan, trecând sub tăcere realizările biologiei sovietice miciuriniste progresiste” [11, ff. 209-210]. De aceasta dată ministerul indica foarte clar responsabililor din învățământul pedagogic care sunt manualele și materialele metodice ce „conțin greșeli crase ideologice și științifice”, elaborate de savanți weismanniști, și care trebuie redactate.

De asemenea, ministerul solicita *Secției Învățământ superior și școli pedagogice* să verifice până la 15 noiembrie 1948 corpul didactic al catedrelor de biologie din cadrul institutelor pedagogice și învățătoarești și cadrele didactice din școlile pedagogice, „înlocuindu-i pe adepții teoriei weismanniste în biologie cu lucrători științifici miciurieni”, iar decanilor facultăților de științe ale naturii de la institutele pedagogice și învățătoarești li se cerea să se prezinte la Colegiul ministerului cu rapoarte despre realizarea hotărârilor Sesiunii din August a VASHNIL [11, ff. 209-210].

Așa cum era tradițional și firesc pentru regimul sovietic, toate instituțiile și autoritățile vizate în documentele sus-menționate au întreprins acțiuni imediate pentru realizarea directivelor de stat și de partid.

Impetuos și debordant, instituțiile de învățământ au demarat procesul de „demascare a pseudoștiinței”, antrenând în acest proces personalul administrativ, didactic și științific, studenții, chiar și personalul auxiliar. După o schemă standard, în toate școlile superioare unde existau catedre de biologie, fiziologie și/sau științe agricole au fost organizate ședințe plene și pline de fast ale consiliilor științifice, în cadrul cărora au fost puse în discuție raportul *Despre situația științei biologice* și hotărârile Sesiunii din august a VASHNIL (mai precis, acestora li s-au dat aprecieri elogioase). Unei critici aspre au fost supuse teoriile „reacționare ale lui Mendel, Morgan, Weismann” și ale adepților acestora din știința sovietică. Fiind instituția de învățământ cea mai prestigioasă Universitatea de Stat din Moldova a fost printre primele școli superioare care a pus în discuție documentele Sesiunii din august. În ședința Consiliului Științific al USM din 10 septembrie 1948 raportul a fost prezentat de academicianul Nicolae Dîmo, fapt apreciat foarte înalt de autoritățile universitare și de partid [12, f. 189]. Institutul Învățătoresc din Bălți, deși nu avea niciun profesor cu titlu sau grad științific, de asemenea a decis „discutarea, studierea și propaganda largă a științe miciuriniste – unica corectă și progresistă”, atât la adunarea generală a cadrelor didactice, cât și a studenților [13, f. 45]. Administrația Institutului Pedagogic din Bălți a organizat o conferință teoretică „Lupta materialismului și idealismului în științele naturii”, cu participarea obligatorie a întregului corp didactic și a studenților [14, f. 171].

În ordinea verticalei administrative, după consiliile științifice au urmat ședințele catedrelor de specialitate, care trebuiau să meargă pe același scenariu: să discute hotărârile Sesiunii din august și să elaboreze planuri de realizare a acestora. De asemenea, catedrele au identificat și termenele în care să fie elaborate rapoarte pentru a le prezenta în ședințele consiliilor științifice ale instituției, dar și în ședințele adunărilor organizațiilor de partid ale școlilor superioare.

Comisii speciale au evaluat fondurile științifice și didactice ale bibliotecilor universitare urmărind „interesele științei biologice miciuriniștice progresiste”. Acestea au scos din circuit monografiile, manualele și alte publicații „reacionare” și „periculoase”.

În baza ordinului Ministerului Sănătății al URSS nr.606 din 7 noiembrie 1948, fără a se ține cont de pozițiile și atitudinile cadrelor didactico-științifice, au fost modificate programele analitice ale disciplinelor biologice și agricole în sensul „reflectării realizărilor științelor biologice, medicale și agricole progresiste”. La Institutul de Medicină din Chișinău au fost „redactate” programele la biologie, anatomie, anatomie patologică, fiziologie normală și patologică, epidemiologie etc. „Agrobiologia” lui Trofim Lâsenko și raportul stenografiat al Sesiunii din august a VASHNIL au fost recomandate cadrelor didactico-științifice pentru studiu individual.

Colaboratorii școlii superioare moldovenești erau obligați să „dezdăcineze” teoriile științifice indezirabile din lucrările științifice și didactice, de asemenea din cursurile pe care le predau studenților, iar directorii instituțiilor de învățământ erau obligați să stabilească „controlul operativ asupra cursurilor și seminariilor la disciplinele biologice cu scopul de a orienta în direcția corectă predarea acestor discipline în lumina biologiei miciuriniștice” [15, ff. 209-210]. În planurile de învățământ la toate specialitățile pe care le oferea Institutul Agricol din Chișinău a fost inclusă o disciplină nouă – „Totalurile Sesiunii a IV-a a VASHNIL”, care se preda un semestru întreg, cunoștințele studenților fiind evaluate în cadrul unui colocviu [16, f. 17]. Și Institutul Pedagogic din Chișinău a introdus la specialitățile Facultății de Științe ale Naturii un curs asemănător cu un titlu mai general „Bazele biologiei miciuriniștice” [14, f. 171], obligatoriu pentru toți studenții.

Sub pretextul „îmbunătățirii conținutului procesului didactic”, pe parcursul câtorva ani a fost practică asistarea lecțiilor cadrelor didactice responsabile de predarea disciplinelor biologice, medicale și agricole și *stenografierea lecțiilor* predate, după care textele stenogramelor erau analizate și discutate în comisiile metodice, iar în unele cazuri chiar în Consiliile Științifice ale școlilor superioare [17, ff.39]. Cea mai mare parte a profesorilor de științe biologice, mai ales cei care până la Sesiunea din august nu erau „miciuriniști”, au căzut în păcatul unei „autoreeducări” foarte lente și raportate [14, f. 158] și au asigurat „un nivel teoretic foarte înalt, contribuind la educarea studenților în spiritul agrobiologiei sovietice progresiste” [16, f. 19].

Desigur, comisiile și emulii partidului au identificat și unele cazuri de „predare de pe pozițiile antimiciuriniștice” și alte „incoerente” sau „greșeli” în predarea științei biologice miciuriniștice. Pentru a identifica persoanele „care nu s-au restructurat” în conformitate cu deciziile Sesiunii din august, ministrul Învățământului al RSS Moldovenești emite la 12 septembrie 1948 ordinul *Cu privire la îmbunătățirea predării științelor biologice în școli, școli pedagogice, institute pedagogice și învățătoarești*. Conform acestui ordin, Secția Învățământ superior și școli pedagogice a ministerului urma să încheie până la 15 noiembrie 1948 „verificarea corpului didactic al catedrelor de biologie” din instituțiile de învățământ superior și a cadrelor didactice din școlile pedagogice, urmând să-i înlocuiască „pe adepții teoriei weismanniste în biologie cu lucrători științifici miciuriniști” [15, ff. 209-210]. Ordine similare au fost emise și pentru verificarea corpului didactico-științific din instituțiile de învățământ superior non-pedagogic care se aflau în subordinea autorităților de stat unionale.

Comisia de verificare a corpului didactico-științific al Institutului Agricol din Chișinău a realizat măsuri foarte riguroase, evaluând cu multă scrupulozitate pe toți colaboratorii care predau sau realizau cercetări în domeniul biologiei și agriculturii. Această evaluare era realizată prin:

- ✓ stenografierea tuturor lecțiilor cu discutarea lor ulterioară la catedre, consilii științifice, iar uneori se creau comisii speciale pentru analiza conținutului materiei predate;
- ✓ analiza contribuției personale a cadrului didactico-științific la consolidarea legăturii științei cu practica și a nivelului de participare a acestuia la creșterea producției în agricultură;
- ✓ identificarea numărului de participări la seminarele miciuriniștice și la „conferințele de studiere a operelor marxist-leniniste pentru ridicarea nivelului politico-ideologic” etc.

În anii 1948-1949 – perioadă de maximă erupție a acestei campanii ideologice împotriva geneticii – învățământul superior din RSS Moldovenească era încă în proces de creare, catedrele erau mici, uneori alcătuite din una sau două persoane, iar cadrele didactice și didactico-științifice, foarte pestrițe ca nivel de calificare și formare profesională, erau, cu unele excepții, de factură intelectuală joasă. Astfel, simptomatică pentru școlile superioare moldovenești era situația caracterizată de un șef de catedră de biologie de la Institutul Pedagogic din Chișinău, care, raportând în toamna anului 1948 despre „restructurarea activității catedrei în lumina hotărârilor Sesiunii din august a VASHIL”, susținea: „Nu am avut la catedră adepți activi ai weismannism-morganismului, în același timp membrii catedrei noastre nu au fost nici luptători activi împotriva weismannism-morganism-mendeleevismului. Membrii catedrei au început să-și restructureze activitatea” [18, f. 26].

Deoarece profesorii nu aveau nicio poziție științifică fermă, „restructurarea” avea loc într-un ritm lent, fără „răsunet”. Autoritățile de partid, asistând la adunările organizațiilor primare de partid din cadrul instituțiilor (de exemplu, ale Institutului Pedagogic din Chișinău), atenționau asupra faptului că „a trecut jumătate de an de la Sesiunea din august a VASHNIL, iar institutul de-abia acum a discutat această problemă” [18, f. 48].

Situația era specifică și pentru activitățile din cadrul campaniei promovate la Universitatea de Stat din Moldova: raportând Consiliului Științific al Universității despre activitatea Catedrei de Biologie în prima jumătate a anului universitar 1949-1950, raportorul consemna: „Catedra nu a realizat unul dintre cele mai importante obiective ale planului său de activitate. Lecturile lui Dokuceaev și Williams, care au fost programate pentru luna decembrie 1948, nu au avut loc. Sesiunea din august a Academiei Unionale Agricole în numele lui V.I. Lenin nu și-a găsit reflectare în activitatea catedrei” [12, f. 189].

Situația a fost mai diferită la Institutul Agricol și la Institutul de Medicină din Chișinău – instituții specializate, a căror activitate era în raport direct cu hotărârile Sesiunii din august a VASHNIL și cu cele ale miniștrilor învățământului sau/și sănătății.

Raportând organelor de partid despre controlul activității de restructurare a muncii științifice și didactice a membrilor catedrelor biologice de la Institutul Agricol din Chișinău în anul universitar 1948-1949, comisia institutului a identificat trei categorii de cadre didactico-științifice, care, de fapt, sunt specifice pentru instituțiile de învățământ superior din RSS Moldovenească.

Din prima categorie făceau parte „adeptii fideli al teoriei miciurinate” sau cei caracterizați ca „stau pe poziții miciurinate”. Din cei șapte profesori „verificați” la Institutul Agricol, trei cadre didactico-științifice „s-au adaptat” ușor și cu o capacitate excepțională revindicărilor ideologice și s-au pliat pe teoria miciurinate; orele acestor tovarăși „reflectau suficient de bine teoria miciurinate și hotărârile Sesiunii din august a VASHNIL. Această categorie de profesori universitari au pozat imediat drept „miciuriniști” și „lâsenkoviști”, condamnând „direcția reacționară în biologie” și „teoriile” antiștiințifice ale lui Weismann-Mendel-Morgan” și făcându-și autocritică prin recunoașterea faptului că au „reflectat doar parțial teoria lui Miciurin și Lâsenko, fără continuitate și legătură cu științele naturii și nu au reflectat practica agriculturii socialiste” [15, f.189]. În acest sens, comisiile de verificare apreciau eforturile persoanelor din această categorie de educare și reeducare în spiritul campaniei ideologice respective și le făceau caracteristici de tipul: „Muncește foarte mult asupra studierii lucrărilor miciurinate, este participant la seminarul de la Moscova de studiere a darwinismului sovietic creativ, este lectorul de bază la Institutul Agricol care ține seminare axate pe studierea darwinismului creativ sovietic. Întreprinde o activitate prodigioasă de difuzare în societate a cunoștințelor științifice și politice. A editat câteva lucrări cu privire la cultivarea cerealelor în condițiile Moldovei” [17, ff. 39] etc.

Este grupul de universitari care s-au consacrat și „luptei cu servilismul în fața Occidentului”. Erau cei care au identificat realizări ale științei ruse și sovietice pentru a le prezenta studenților și a renunța la numele savanților străini. Uneori această „bătălie pentru prioritățile natale” ajungea la absurd. Autorii de articole științifice concureau în căutarea de nume ale savanților ruși care au prevăzut sau anticipat descoperirile savanților străini, iar publicațiile științifice erau înșesate de titluri de tipul „Despre prioritatea chirurgilor ruși”, „Rolul de frunte al savanților ruși în dezvoltarea științei despre malarie” etc. [19, p.51]. Astfel, multe fapte și teorii aduse la cunoștința studenților nu corespundeau adevărului: unele „fapte” era incorecte, altele inventate, iar o parte – controversate. Constantin Matcovschi, profesor la Institutul de Medicină din Chișinău, ai cărui ani de studenție au corespuns campaniei lâsenkoviste, își amintește că „anul 1948 a produs o întorsătură bruscă, o mutație în felul de a gândi și raționa al profesorilor. Știința din strict experimentală și deductivă a început să devenă dogmatică. În loc de argumente solide, au apărut pseudoargumente de tipul celor medievale, când se făcea referință nu la fapt, ci la părerea unei personalități, cea mai mare autoritate fiind tovarășul Stalin. La biologie, spre exemplu [...], legile geneticii descoperite de Mendel, Morgan și Weissmann și bazate pe experimente solide au fost înlocuite de ideologia stalinistă. Peste un an profesorii spuneau în șoaptă: „Uitați de experiențele și meritele lor. La examen să-i criticați zdravăn și numai atunci veți primi note bune” [p.449].

A doua categorie de cadre, stabilită din concluziile comisiilor de verificare, erau cele în a căror activitate au fost identificate „unele neajunsuri în asimilarea teoriilor miciurinate”, în schimb se străduiau să-și revadă pozițiile și să-și restructureze activitatea și mesajul didactico-științific în corespundere cu hotărârile Sesiunii din august a VASHNIL. Verdictele cele mai dese pentru aceștia erau de tipul: „Stă pe poziții miciurinate, dar are nevoie ajutor în privința activității metodice”; „Mai are de muncit foarte mult pentru a asimila profunda teorie a lui Miciurin și a agrobiologilor sovietici progresiști”; „Încearcă să reflecte ideile miciurinate

în procesul didactic și științific, dar trebuie să țină cont de indicațiile adunării de partid, pentru a se putea descurca cu predarea anumitor discipline biologice sau agricole”.

Din această categorie făceau parte doctori, conferențieri, care dețineau posturi de șefi de catedre. Deși la Institutul Agricol această categorie alcătuia doar 42%, anume în acest grup se înscriu majoritatea savanților și cadrelor didactice din învățământul superior moldovenesc, care predau sau cercetau domeniile biologice, medicale și agricole. Este grupul adaptabililor și acomodabililor cu confort, care nu-și doreau să ajungă în dizgrația autorităților, pentru că urmăreau să se mențină în funcțiile și posturile pe care le dețineau (mai ales dacă ținem cont de faptul că anii 1948-1949 nu a fost tocmai perioada cea mai bună în istoria RSS Moldovenești și amintirea foametei era foarte proaspătă, iar intelectualitatea urbană a beneficiat totuși de susținerea autorităților), astfel că „încercau” să treacă pe pozițiile științifice solicitate de partid, dar cu un efort foarte dozat. Pe de altă parte, o bună parte a lor, majoritatea veniți în RSS Moldovenească din toate colțurile Uniunii Sovietice, erau conștienți de caracterul eruptiv, dar scurt al campaniilor ideologice sovietice care se perpetuau una după alta; schimbând accentele – nu se grăbeau, considerând că campania se va stinge în curând și ei vor rămâne la locurile lor. Unii nu prea puneau accentul pe „restructurarea” materiilor pe care le predau în conformitate cu rigorile campaniei ideologice și argumentau că nu sunt suficient de bine asigurați cu materiale didactice, experimentale etc.

Putem încerca să îndreptăm aceste persoane, așa cum a încercat s-o facă studentul și apoi colegul lor de catedră Constantin Matcovschi, care susținea că „profesorii erau constrânși să vorbească astfel. Tăcerea lor era o mare precauție instinctivă” [20, p.450]. Oricum am numi atitudinea și acțiunile persoanelor din această categorie, comportamentul lor a fost unul conjuncturist.

A treia categorie de cadre identificate de comisiile de control o formau cei care stăteau pe poziții antimiciuriste sau categoria eliminaților. De cele mai dese ori, după anchete lungi și, uneori, acțiuni de denigrare în mass-media, comisiile de control emiteau concluzii de tipul: „Nu se va putea restructura pe pozițiile științei agrobiologice progresiste sovietice”. Printre cadrele verificate la Institutul Agricol doar unul a fost catalogat drept „adept al concepțiilor morganist-mendeleeviste” [17, f. 39].

Este vorba despre profesorul N.F. Derevițchi, doctor habilitat în științe agricole, care, de fapt, fusese exilat la Institutul Agricol din Chișinău la sfârșitul anului 1948 [17, f. 148], fiind eliberat din funcția similară de la Institutul Agricol din Herson „pentru poziții morganiste în domeniul selecției și culturii semințelor” [17, f. 54]. Era unica persoană care a rămas pe pozițiile sale științifice și nu a acceptat să se „restructureze” ideologic, susținând că agricultura nu are nimic în comun cu politica. Pentru intransigența sa științifică, profesorul a fost eliberat din funcție în iulie 1949 și transferat la baza Academiei de Științe din or. Chișinău [17, f. 54].

O situație similară s-a înregistrat și la Institutul de Medicină din Chișinău, a cărui organizație de partid raporta pe parcursul anului 1949 „realizările” în domeniul identificării „elementelor antimiciuriste” sau a celor care nu și-au reorganizat activitatea în corespundere cu deciziile Sesiunii Academiei de Științe Agricole a URSS: „Biroul de partid al organizației Institutului de Medicină din Chișinău și activul corpului didactico-științific au realizat o muncă enormă pentru demascarea pseudosavanților, antimiciuriniștilor și manifestărilor de cosmopolitism fără de neam. Organizația de partid l-a demascat pe pseudosavantul Antipin*, fost șef al Catedrei de Biologie [21, f. 4] și pe asistentul acestuia Sinelnikov, care „nu au îmbrățișat teoriile lui Miciurin și Lâsenko, rămânând pe vechile poziții științifice ce nu corespundeau hotărârilor CC al PC(b)” [22, ff. 27-28].

Comisia de verificare a Institutului de Medicină, care a evaluat catedra condusă de conferențiarul Antipin, a ajuns la concluzia că „șeful de catedră Antipin nu mai poate ocupa această funcție și că în activitatea catedrei există un șir de neajunsuri. Iar lecțiile lui Antipin despre originea omului nu sunt decât o bârfa despre om. Conținutul lecțiilor nu este științific, autorul nu deține dialectica materialistă. Toată lecția este infiltrată de un mecanicism rigid și metafizică”. Și asistentul profesorului, ale cărui lecții stenografiate au fost criticate pentru faptul că „[...] induce în eroare cu privire la teoria lui I.P. Pavlov și denotă o lipsă elementară de informații despre teoria acestui ilustru savant sovietic. [...] Autorul conspectului nu vorbește deloc despre lucrările lui Miciurin și Lâsenko. Iar despre cercetările lui K.A. Timireazev vorbește doar în patru cuvinte. Între timp, ilustrează cu lux de amănunte teoriile savanților străini, fără vreo analiză critică de pe poziții materialiste. [...] Autorul nu amintește vreo deosebire esențială dintre om și animal, fapt ilustrat genial în lucrarea lui Engels „Rolul muncii în umanizarea maimuței” [22, ff. 27-28].

* *Antipin Stepan Dmitrievici*, doctor în biologie, conferențiar, născut în 1893, rus de naționalitate, fără de partid, a absolvit Universitatea de Stat din Vladivostok în anul 1929, șeful Catedrei de Biologie a Institutului de Medicină din Chișinău din 1947.

În mai 1949 în gazeta „Izvestia” a fost publicat un foileton al lui Lavrentiev cu titlul: „Un savant orizontal și un iepure vertical”. Prin acest foileton se confirma linia corectă a biroului de partid și a adunării generale de partid. Drept rezultat, fostul șef al Catedrei de Biologie Antipin a fost demascat definitiv ca un pseudosavant și antimiciurist, ca un om străin culturii și științei socialiste, ca un fost luptător în armata albgardistă, care a reușit să se ascundă pe parcursul a zecilor de ani sub masca de savant sovietic. Antipin a fost eliberat din funcție și în curând a fost arestat de organele KGB-ului. Asistentul Sinelnikov a fost eliberat din funcție pentru necorespondere [22, ff. 27-28].

Cu puține excepții, unele dintre care au fost descrise aici, cea mai mare parte a cadrelor didactice și științifice, specialiști în științe biologice din instituțiile de învățământ superior din RSS Moldovenească, au acceptat convențional sau în mod categoric lăsenkoismul și toate efectele pe care le-a produs această campanie politică după Sesiunea din august 1948 a VASHNIL. Deși această „cădere în păcat” a unor profesori și cercetători ai științelor biologice, agrare și medicale din RSS Moldovenească era una forțată, ea nu este mai puțin dezolantă. În primul rând, pentru că în mare parte corpul didactico-științific din școlile superioare din RSS Moldovenească era unul disparat, pestriț, lipsit de conformitate și simetrie.

Circa 1/3 din cadrele academice aveau studiile făcute în universități românești și/sau europene, cu educație „burgheză”, care au revenit în Basarabia după 1940 și 1944 și au fost angajați pentru a asigura procesul didactic și științific în instituțiile nou-înființate de către sovietici. Deși sovieticii i-au angajat dintr-o necesitate de a reduce penuria de specialiști, necesitate ce a depășit de multe ori intransigența ideologică a bolșevicilor, suspiciunea de necorespondere politico-ideologică a planat întotdeauna asupra lor. Pentru a supraviețui în condițiile regimului comunist, aceștia au trebuit să fie circumspecți și, cel puțin, să demonstreze dorința de a se integra prin „reeducare”: unii s-au integrat în sistemul educațional sovietic, supunându-se formal procesului de reeducare și/sau „autoeducându-se”, alții însă au ajuns până la emulație, plîindu-se regimului până la paroxism. Este și cazul unei bune părți a profesorilor de la Institutul de Medicină, care, „exilați” fiind la Chișinău pentru „colaborare cu ocupanții”, au acceptat același comportament ca și cei cu studii „burgheze”. Dacă ținem cont și de faptul că fiecare campanie ideologică a sovieticilor nu avea și un caracter permanent: ceea ce ieri părea că este adevăr mâine poate fi considerat antisovietism, iar cei care azi sunt acuzatori mâine pot fi acuzați; mulți profesori au preferat un comportament prudent, alții – emulația, decât să se transforme într-un dușman al regimului.

Altă categorie de cadre didactice și științifice, ajunse în RSS Moldovenească pentru „construirea socialismului”, aveau, deseori, cele mai diferite calificări și niveluri de calificare, care nu întotdeauna se potriveau posturilor și funcțiilor pe care le obțineau în școlile superioare de aici. O bună parte din cei „trimiși” de statul sovietic în RSS Moldovenească nu absolviseră școală superioară, pentru că au întrerupt studiile fiind mobilizați sau din alte motive induse de starea de război. Alții însă nici nu fuseseră vreodată înscriși la vreo facultate, dar pentru că au activat înainte, mai ales în timpul războiului sovieto-german, în posturi de stat, de partid, în Armata Roșie sau în serviciile secrete sovietice și au asigurat autoritățile de „buna lor credință” și loialitate față de puterea sovietică, au fost trimiși de Moscova în RSS Moldovenească, inclusiv pentru activități didactice și de cercetare în școlile superioare de aici. Mai mult decât atât, și majoritatea absolvenților universităților românești sau europene angajați în școala superioară sovietică nu dețineau grade sau titluri științifice și didactice. Aceștia fuseseră angajați în România interbelică în diferite posturi și funcții, fără afinități didactice sau științifice.

Astfel, corpul academic al școlii superioare din RSS Moldovenească reprezenta o masă în care unii nu aveau experiențe de predare și/sau de cercetare, iar alții nu aveau pregătirea profesională necesară, deși erau deținători de diplome de studii universitare, grade și titluri științifice. Altă parte erau „vânători” de funcții și posturi în calitate de recompense postbelice sau amatori de ascensiuni rapide în cariere academice, administrative sau de partid. O asemenea colectivitate nu putea produce nici știință biologică independentă, dar nici o opoziție științifică serioasă.

În loc de concluzie, prezentăm o anecdotă foarte populară la sfârșitul anilor '40 la Institutul de Medicină din Chișinău: trei cercetători – un american, un neamț și un rus – investigau același subiect pentru realizarea unei teze de doctorat și, anume: despre elefanți. După expirarea termenului doctoratului ei și-au prezentat lucrările: americanul – o broșurică cu denumirea „Ce trebuie să cunoască americanii despre elefanți”; neamțul – o carte cu titlul „Istoria naturală a elefanților”, iar rusul (citește sovieticul) o lucrare în trei volume: volumul I intitulat „Marx, Engels, Lenin și Stalin despre elefanți”, volumul II – „Rusia – patria elefanților” și volumul III – „Lupta cu concepția cosmopolită precum că Africa este patria elefanților” [20, p.450].

Referințe:

1. ГЕНИНА, Е.С., КОЛЯЗИМОВА, М.М. Идеологические кампании в СССР 1946 – 1953 гг., связанные с образом И.В.Сталина (по материалам Кемеровской области). В: *Вестник Кемеровского государственного университета*, 2014, №3(59), Т.2, с.145-150.
2. ТИХОНОВ, В.В. Идеологические кампании как форма контроля и управления советской исторической наукой (1945-1955 гг.). В: *Государственное управление. Электронный вестник*, Выпуск № 26. Март 2011 г.
3. ГИЖОВ, В.А. *Идеологические кампании 1946-1953 гг. в российской провинции* (По материалам Саратовской и Куйбышевской областей), Дис. ... канд. ист. наук: 07.00.02: Саратов, 2004. <http://cheloveknauka.com/ideologicheskie-kampanii-1946-1953-gg-v-rossiyskoj-provintsii>
4. *Сталин и космополитизм. 1945-1953*. Документы Агитпропа ЦК/С11 / Под общ. ред. акад. А.Н. Яковлева. Москва: Материк, 2005.
5. ЕСАКОВ, В.Д., ЛЕВИНА, Е.С. Дело «КР». Из истории гонений на советскую интеллигенцию. В: *Кентавр*, 1993, №2, с.54-69; №3, с.96-118.
6. СТРУННИКОВ, В.А., ШАМИН, А. Н. *Лысенко и лысенковщина: особенности развития отечественной генетики*. http://scepis.net/library/id_1794.html
7. ЕСАКОВ В.Д. *Новое о сессии ВАСХНИЛ*. www.ihst.ru/projects/sohist/papers/esak94os.htm
8. *О положении в биологической науке: Стенографический отчет сессии Всесоюзной академии сельскохозяйственных наук имени В.И. Ленина, 31 июля – 7 августа 1948 г.* / Ред. коллегия: В.Н. Столетов, А.М. Сиротин, Г.К. Объедков. Москва: ОГИЗ – Сельхозгиз, 1948.
9. БАУТИН, В.М., ГЛАЗКО, В.И. Сессия ВАСХНИЛ, август 1948 г. Уроки на будущее. В: *Известия ТСХА*, выпуск 3, 2008. <https://cyberleninka.ru/article/n/sessiya-vashnil-avgust-1948-g-uroki-na-budushee>
10. Arhiva Organizațiilor Social-Politice a Republicii Moldova (AOSPRM). F.51. inv.7. d.29-p.I. Протоколы заседания бюро ЦК КП(б)Молдавии. С №254 по №260. Начато 17 августа 1948 г. Окончено 28 сентября 1948 г.
11. Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM). F.2991, inv.1, d.36. Приказы Министра Просвещения МССР, 1948-1949.
12. ANRM. F.3186, inv.1, d. 49. Стенограммы заседаний Ученого Совета Кишиневского Государственного Университета. Июнь-декабрь 1949 г.
13. AOSPRM. F.43, inv.94, d.6. Протокол закрытого партийного собрания парторганизации Бельцкого Государственного учительского института от 16.IX. 1948.
14. ANRM, F.1961, inv.1, d.89. Протоколы заседания Ученого Совета института за 1949 г.
15. ANRM, F.2991, inv.1. d.36, ff.209-210. Приказы Министра Просвещения МССР, 1948-1949.
16. ANRM, F.R-1933, inv.2, d.77. Отчет об учебно-воспитательной работе Института за 1948-1949 уч.год.
17. ANRM, F.R-1933, inv.2, d.127. Отчеты и сводки по личному составу отдела кадров Кишиневского с/х института. 1949-1951 г.г.
18. AOSPRM. F.276. inv.128, d.12. Протокол партийного собрания парторганизации Кишиневского госпединститута от 25 ноября 1948 года.
19. ЕРГИНА, Н.Т. Сталинские идеологические кампании и высшая медицинская школа (1946-1953 гг.). В: *Новый исторический вестник*, 2009, №22. <https://elibrary.ru>
20. GROSSU, Iu. *Originea și itinerariile unei promoții. 1952*. Chișinău: Bioritm, 2002.
21. ANRM, F.3059, inv.2, d.22, f.4. Отчеты и справки о движении специалистов за 1947 г.
22. AOSPRM, F.286, inv.54, d.7. Протоколы партсобраний КГМИ.

Prezentat la 18.12.2017